

PISIVARGUSED TOIDUAINETETÖÖSTUSES JA NENDE VASTU
PEETAVAS VÕITLUSES ESINEVATEST NEGATIIVSETEST FAKTORITEST
(TALLINNA KONDIITRITOODETE VABRIKU "KALEV" ANDMETEL)*

P. Nuuma

Tallinna Keskrajooni rahvakohtu esimees
TRÜ aspirant

S i s s e j u h a t a v a i d m ä r k u s i

Tallinna Kondiitritoodete Vabrikut "Kalev" tuntakse nii meie vabariigis kui ka üleliidulises ulatuses ühe parema toiduainetetööstusettevõtteks. Vabriku heakvaliteediline toodang on tunnustamist leidnud ka välismaal.

Vabriku administratsioon ning arvuka liikmeskonnaga ühiskondlikud organisatsioonid tegelevad peale kõige muu pidevalt töötajate ideelis-poliitilise taseme tõstmisega, töötajate vaba aja kasuliku veetmise, sotsialistliku vara kaitse ja sellesse varasse heaperemeheliku suhtumise kasvatamisega.

Kondiitritoodete vabrik "Kalev" on kaasaegse tehnikaga varustatud ning kõrge töökultuuriga ettevõtte.

Sellepärast, käsitledes alljärgnevalt vaid mõningaid negatiivseid faktoreid, mis takistavad efektiivset võitlust pisivarguste vastu ning soodustavad pisivarguste toimemepanemist, ei tohi ettevõttest kui tervikust tekkida ebaõiget kujutlust. Kõige selle ammendav käsitlemine aga, mida "Kalevis" on aastate jooksul tehtud sotsialistliku vara kaitseks, oleks väljaspool käesoleva ettekande raame.

I. Ettevõtet ja töötajate koosseisu iseloomustavad andmed

Tallinna Kondiitritoodete Vabrik "Kalev" on töötajate arvult ja toodangu hulgalt iga töötaja kohta vabariigi suuremaid toiduainetetööstusettevõtteid.

Vabrik koosneb kolmest tootmistsehhist (kompveki-,

* Ettekanne, peetud 1970.a. 24. mail.

karamelli- ja marmelaaditsehhiid) ning abitsehhiidest (näit. transpordi-, ekspeditsiooni-, taara- jt. tsehhiid).

Kuna vabrik territoriaalselt ei moodusta ühtset tervikut, vaid tema tsehhiid paiknevad linna eri kohtades või isegi väljaspool linna (näit. estagari tsehhiid Saaremaal), on vabriku kui terviku juhtimine, samuti aga üleettevõtteleliste ürituste organiseerimine komplitseeritud.

Vabrikus töötatakse 5 päeva nädalas kahes vahetuses. Puhkus töötajatele antakse valdavas osas juuli-augustikuudel üheaegselt kollektiivse puhkusena.

Vabrikus töötavad ametiühinguorganisatsioon, parteiorganisatsioon (117 NLKP liiget ja liikmekandidaati) ja komsomoliorganisatsioon (164 liiget).

Sotsialistliku vara ja ühiskondliku korra kaitsmisest võtavad osa rahvakontrolli gruppide ja postide liikmetena 161 ja rahvamaleva liikmetena 106 töötajat.

Vaatamata vabriku administratsiooni ja ühiskondlike organisatsioonide poolt seni rakendatud abinõudele töötajate töötingimuste parandamiseks ning vaba aja sisukamaks veetmiseks on tööjõu voolavus suur. Nii lahkus vabrikust 1969.a. töölt 709 ning samal ajavahemikul võeti tööle 780 töötajat. Erilist muret peaks tekitama vabriku administratsioonile asjaolu, et 55,7 % töölt vabastatuist läks ära vabrikust omal soovil seoses töödistsipliini rikkumisega või üleviimise ja arreteerimise tõttu. Muudel põhjustel (seoses ajutise töö lõppemisega, pensionile minekuga, lapse sünniga jne.) aga 44,3 %.

Töötades välja abinõusid võitluseks tööjõu suure voolavuse vastu vabrikus ning sotsialistliku vara kaitseks, tuleb arvestada vabriku töötajate soolist ja vanuselist koosseisu, hariduslikku taset, erinevusi tööalaste kategooriate järgi jne.

Vabriku töötajaist on naisi 70,1 %, alaealisi 3 % ning noortöölisi (vanusega kuni 24 a. incl.) 16,8 %. Seega on 83,2 % töötajaist 25-aastased ja vanemad.

Valdav osa vabriku töötajaist (60 %) on 5-8 kl. haridusega. 9-11 kl. haridusega töötajaid on 28 %, lõpetamata kõrgema ja kõrgema haridusega 3 % ning puuduliku haridusega (kuni 4 kl.) 7 %. Seega küllaltki madala haridusliku tasemega on 67 % töötajaist.

70 % vabriku töötajaist on eestlased, 30 % muudest rahvustest.

Kvalifitseeritud töölisi on 73 %, kategooriata 27 %.

Heade töötulemuste eest on "Kalev" saavutanud 1969.a. I ja II kvartalis üleliidulises sotsialistlikus võistluses esikoha.

Samal ajal esineb vabrikus arvukalt sotsialistliku vara pisivargusi ja riisumisi, mis ei ilmuta vähenemistendentsi ning mille vastu eduka võitluse organiseerimiseks on vaja tunda õppida negatiivseid faktoreid, mis vabrikus seda võitlust takistavad või otseselt riisumiste ja pisivarguste toimepanemist soodustavad.

On vaja uurida ka seni rakendatud profülaktiliste vahendite efektiivsust, sest vaevalt saab loota tulemusi ainult kasvatuslike ja materiaalsete mõjutamisvahendite saagedamast kohaldamisest, arvestamata seejuures töötajate tegelikku koosseisu, nende psüühilist hoiakut, väikeste gruppide mõju ja vastumõju nendele jms. asjaolusid, millest see efektiivsus sõltub.

Alljärgnevalt vaatlemegi mõningaid vabrikus pisivarguste ja riisumiste vastu peetavat võitlust takistavaid negatiivseid faktoreid.

II. Pisivargused kondiitritoodete vabrikus "Kalev" 1969.a.

1. Pisivarguste kvantitatiivsetest ja kvalitatiivsetest näitajatest

Sotsialistliku vara pisivarguste ja riisumiste eest "Kalevis" vastutusele võetud isikute arv ei vähenenud 1969.a. võrreldes eelneva, 1968. aastaga.

Kui 1968.a. võeti "Kalevis" sotsialistliku vara pisivargaid vastutusele 135, kelledest 112-le kohaldati karistusi seltsimeheliku kohtu poolt, 15-le distsiplinaarse mõjutamise vahendeid ning 8 võeti kriminaalvastutusele, siis 1969.a. arutati seltsimehelikus kohtus samaliigilisi asju 129 isiku suhtes, 1 isikule kohaldati distsiplinaarkaristust ning 1 isiku asi anti lahendamiseks tsehhi parteibüroole. Lisaks nimetatule võeti kriminaalvastutusele rii-

sumiste eest 7 isikut ning 4 isiku suhtes on asi uurimisel. Üldse aga võeti 1969.a. kohtulikule vastutusele 12 "Kalevi" töötajat.

Muide, ka töödistsipliini rikkumiste eest karistatute arv on 1969.a. eelneva aastaga võrreldes suurenenud. Nii karistati 1969.a. tööülesannete mittetäitmise eest 32 töötajat (1968.a. 25), tööluuside eest 15 töötajat (1968.a. 16) ja ebakaines olekus tööl viibimise või töö ajal alkoholi tarvitamise eest 11 töötajat (1968.a. 8). Seega karistati 1969.a. distsiplinaarkorras 10 isikut enam kui 1968.a.

Õeldust võib järeldada, et võitlus sotsialistliku vara riisujate ja töödistsipliinirikkujate vastu ei ole "Kalevis" küll nõrgenenud, kuid samal ajal, vaatamata kohaldatud mõjutamisvahenditele, pole säärane ühiskonnastane käitumine siiski oluliselt vähenenud.

Pisiriisumisi avastasid "Kalevis" 1969.a. Tallinna Linna TSN Täitevkomitee siseasjade osakonna või linna miilitsavalitsuse välivalveteenistuse töötajad 112 (1968.a. samuti 112) ning tegid need vabriku administratsioonile teatavaks. Kui avastati kriminaalkorras karistatavaid riisumisi, peeti kõik süüdlased nendes kinni kas välivalveteenistuse või SORVV-i töötajate poolt.

Kuna "Kalevis" ei registreerita juhtumeid, mil korruste valvurid töötaja enne tema lahkumist tööruumist riisutuga kinni pidasid (nende isikute suhtes kohaldatakse mõjutamisvahendina meistri või tsehhijuhataja suulist märkust või vestlust), samuti töötajate riietusruumist vabriku toodangu leidsid, ei ole "Kalevis" ülevaadet sotsialistliku vara tegelikult avastatud pisivarguste üldarvu kohta.

Me ei uurinud avastamata riisumiste ja pisivarguste ulatust vabrikus. A.D. Berenzon ja V.B. Jastrebov tegid aga nende poolt rakendatud uurimismeetodite alusel kindlaks, et ühes ettevõttes, kus aasta jooksul avastati vaid 68 riisumisjuhtumit (neist enamuse pisiriisumised), võis riisumiste üldarv olla ca 2200.¹ Kui usaldada neid andmeid, peab eeldama, et aasta kestel toimunud riisumiste üldarv on "Kalevis" suur.

¹ А.Д. Берензон, В.Б. Ястребов. Опыт изучения факторов, приводящих к хищениям социалистического имущества на предприятиях. М., 1970, стр. 52.

Avastamata riisumiste arvukusele "Kalevis" viitavad järgmised asjaolud:

1) välisvalve töötajad leidsid 1969.a. 15 juhul kokku 88,6 kg riisumiseks ettevalmistatud vabriku toodangut 141.70 rbl. väärtuses;

2) N. Nosovitski kriminaalasjast nähtub, et teda peeti kinni 30 kg riisunud kompvekkidega kaupluse "Lehola" juures, tema kodust leiti tema tädile Z-le (Z. töötab "Kalevis") kuuluvaid šokolaadikompekke 3,7 kg ja 4 pudelit (à 0,5 l) piiritust, temalt on tunnistajate seletuste kohaselt nii nemad kui ka teised isikud ka ostnud ca 10 kg šokolaadi. Seejuures ei ole Z-d kunagi pisiriisumiselt tabatud;

3) kriminaalkorras vastutusele võetud kod. Jegorova viis korraga välja mütsivoodri ja kandekoti põhja voodri vahele peidetuna šokolaadi 30,98 rbl. väärtuses ning oli kinni peetud esmakordselt;

4) vabriku kontrollväravas peeti kinni töötaja, kellel riisunud toodangu süstemaatiliseks väljaviimiseks vabrikust oli pesu külge õmmeldud spetsiaalsed taskud;

5) mitmed 1969.a. sotsialistliku vara pisiriisumiste eest kriminaalkorras vastutusele võetud isikud väitsid nende intervjueerimisel (käesolevaks ajaks on nad vabrikust lahkunud ja karistuse kandnud), et riisumine on vabrikus niivõrd levinud, et kartes enda veelkordset kaasa-tõmbamist üldisest käitumislaadist, pidasid nad paremaks töölt lahkuda;

6) vabrikus töötavate isikute seletuste kohaselt on pisivarguste arv seal kaugelt suurem, kui neid on tegelikult avastatud.

Vabriku toodangu vargusi panevad sagedamini toime tootmistsehhide ja transporditsehhi töötajad.

Nii on "Kalevis" riisutuga kinni peetud kompvekitsehhi töölisi 72, transporditsehhi töötajaid 14, karamellitsehhi töötajaid 13 ja marmelaaditsehhi töötajaid 10, kõigi teiste tsehhide töötajaid kokku aga kõigest 20.

Peamiseks riisumisobjektiks on šokolaad, tooted šokolaadist ning tooraine (piiritus, munad, või, sidrunhape jne.). Nii on riisujaid kinni peetud 80 juhul šokolaadi ja martsipaniga, 17 juhul toorainega, 12 juhul karamelli ja marmelaadiga ning 3 juhul küpsiste ja vahvlitega.

Pisiriisumiste toimepanemine intensiivistub sügis- ja talvekuudel, väheneb aga järsult kevad-suvekuudel. See on tingitud nii töötajate kollektiivsel puhkusel olekust juulis-augustis kui ka kevadel ja suvel kantavast riietusest, mis võimaldab suhteliselt halvemini peita riisutut. Õeldule viitab asjaolu, et kinnipeetuist 89 % oli riisutu peitnud pesu või riiete alla, taskutesse jms., ning vaid 11 % püüdis riisutut vabrikust välja viia mujale (näiteks autokabiini) peidetuna.

2. Pisivargusi toimepannud isikud

Pisiriisumiste toimepanijaist moodustasid naised 60 %. Kui aga silmas pidada nende osakaalu vabriku töötajate üldarvus, siis ilmneb, et riisutuga peeti kinni 6,4 % kõigist naistöötajaist ja 9,7 % kõigist meestöötajaist. See-ega, pisiriisumisi toimepannud naistöötajate absoluutarv on meestöötajatega võrreldes küll suurem, kuid viimased on vargusi toime pannud suhteliselt sagedamini (meestöötajaid on vabrikus vaid 30 %).

Pisiriisumisi vabrikust "Kalev" toimepannud isikuist oli abielus 57 % (sealhulgas naistest 60 % ja meestest 40 %), vallalisi, lahutatuid ja leski oli 43 %. Isikud, kellel oli alaealisi lapsi, moodustasid riisutuga kinnipeetute hulgas 30 %.

Grupeerides riisutuga kinnipeetud vanuselisel (kuni 24 a.; 25-40 a; 41 a. ja vanemad) ilmneb, et igas järgnevas vanusrühmas on eelmisega võrreldes pisiriisujaid ca 1/3 rohkem. Tõsi, töötajate iga järgnev vanusrühm on eelmisest ca 300 isiku võrra suurem, siiski ei kahane töötajate vanuse tõustes nende poolt toimepandud pisiriisumiste arv.

Seltsimeheliku kohtu materjalide põhjal ei olnud sageli võimalik teha järeldusi pisiriisuja käitumise ja tööse suhtumise kohta. Seltsimehelik kohus ei pööra kahjuks küllalaldast tähelepanu süüdlase isiku tundmaõppimisele. Kui aga seltsimeheliku kohtu materjalides iseloomustused süüdlase kohta leidsid, siis olid need kõigil juhtudel positiivsed. Ühtegi negatiivset iseloomustust riisujate kohta ei olnud.

On ilmne, et pisiriisumisi panevad peale nega-

tiivselt töösse suhtuvate isikute paljudel juhtudel toime ka seni heade ja eeskujulike töötajatena tuntud isikud.

Pisivargusi toimepannuist oli 39 % tööstaažiga kuni 2 aastat, 42 % tööstaažiga üle 2 aasta (sealhulgas tööstaažiga 5 aastat ja kauem 18 %), 19 % kohta vastavad andmed puuduvad. Seega, kuigi suure osa riisumistest (39 %) panevad toime isikud tööstaažiga kuni 2 aastat, on ligi pooled (42 %) pisiriisujatest vabrikus pikemat aega töötanud.

Üle 50 % pisiriisumistest panid toime kompvekitsehhi töölised. Transporditsehhis pandi riisumiste kõrval arvukalt toime ka jämedaid töödistsipliini rikkumisi (alkohoolsete jookide tarvitamine töö ajal, tööluusid jne.) ning õiguserikkumisi väljaspool vabrikut.

1969.a. panid vabriku töötajad toime 13 kuritegu, neist 8 vabriku toodangu riisumist ja pisiriisumist. Kuna üks grupilise riisumise asi on käesoleva ajani kohtus veel lahendamata, vaatleme alljärgnevalt 7 kriminaalasjas vabriku toodangu riisumise ja pisiriisumise eest vastutusele võetud isikuid. Ka nende arv oli 7.

Nimetatud isikuist oli mehi 4, naisi 3. Vanus oli neil kõigil 26-48 a. Valdavas osas olid nad madala haridusliku tasemega - kuni 7-kl. haridusega 5 isikut. Riisujast oli vaid üks isik üksik, teised olid abielus ning nende perekonna suuruseks oli 2-4 isikut. Vaid kahel riisujal oli alaealisi lapsi. Kuus isikut olid pärit väljastpoolt meie vabariiki. Väikese tööstaažiga (1-3 a.) oli 5 isikut. 4 isikut olid kvalifitseerimata töölised, kahel oli aga neljas ja ühel viies kategooria. Keskmise töötasu oli 5 isikul 110 rbl., kahel aga alla 100 rbl. kuus. Nelja isiku suhtes oli varem kohaldatud mõjutamisvahendeid seltsimeheliku kohtu poolt, kaks oli võetud kriminaalvastutusele. Veel kahel juhul ei olnud ilmselt tegemist esmakordse riisumisega.

3. Pisivarguste vastu võitlemisel kasutatud mõjutamisvahenditest

Vastavalt "Kalevis" kujunenud praktikale saadab administratsioon kõik pisiriisumise asjad lahendamiseks seltsimehelikule kohtule, töödistsipliini rikkumise asjad aga lahendatakse reeglina distsiplinaarkorras. Esmakordse pisiriisumise korral siseasjade osakond ja SORVV-1 osakond keelduvad tavaliselt kriminaalasja algatamisest ning asuvad seisukohale, et isikut on võimalik ümber kasvatada ühiskondliku mõjutamise vahendite abil.

Niisuguse praktikaga, kus on ette teada, et esmakordse pisiriisumise eest karistatakse tõenäoliselt vaid hoiatuse või noomitusega nii distsiplinaarkorras kui ka seltsimeheliku kohtu poolt või rahatrahviga kuni 15 rbl., ei saa nõustuda. Tingituna küllalt pikast ajavahemikust teo toimepanemise ja materjalide saabumise vahel seltsimehelikule kohtule on pisiriisujail pealegi võimalik lahkuda töölt omal soovil ja seega üldse hoiduda tema käitumise arutamisest seltsimehelikus kohtus. Niisugust võimalust kasutasid 1969.a. 8 isikut ning jäid pisiriisumise toimepanemise eest üldse karistamata.

Säärane praktika võib tekitada karistamatuse tunde ja isegi otseselt kallutada riisumiste toimepanemisele.

Nii väitis erandina esmakordse pisiriisumise eest kriminaalvastutusele võetud isik, et ta oli tõsiselt üllatunud, kui teda riisutuga esmakordsel kinnipidamisel kohe kriminaalvastutusele võeti, kuna üldiselt seda ju ei tehta, ning leidis, et temaga talitati ülekohtuselt.

a) Vabriku parteiorganisatsiooni osast võitluses sotsialistliku vara riisumiste vastu

Võitluses sotsialistliku vara riisumiste vastu ja sellesse varasse heaperemeheliku suhtumise kasvatamisel on vabriku parteiorganisatsioonis suunav osa.

Vabriku parteiorganisatsiooni- ja parteibüroo koosolekutel on sotsialistliku vara kaitse ja töötajate kasvatamise küsimusi arutatud korduvalt. Esile on toodud puudusi ning kavandatud abinõusid sotsialistliku vara

kaitseks tehtava töö parendamiseks. Aprillis 1969 arutati seltsimeheliku kohtu tööd ja juhiti rahvakontrolli kaastöögruppide ning postide tähelepanu vajadusele pöörata rohkem tähelepanu sotsialistliku vara kaitsele. Septembris 1969 arutati uuesti parteiorganisatsiooni koosolekul vabriku rahvakontrolli organite tööd ning juhiti tsehhide parteibüroode tähelepanu vajadusele osutada rohkem abi rahvakontrolli gruppidele nende töös sotsialistliku vara kaitsele. Vabriku parteibüroo otsusega kohustati samuti vabriku rahvamaleva liikmeid remondi perioodil organiseerima vabriku territooriumil kontrolli jne. Vahetult võtavad rahvamaleva tööst osa 32 ning rahvakontrolli kaastöögruppide ja postide tööst 54 kommunisti.

Kuid parteiorganisatsioonis ei ole 1969.a. kordagi arutatud sotsialistliku vara riisumiste ja pisiriisumiste vastu rakendatud abinõude efektiivsust ning põhjusi, miks vaatamata senini kohaldatud abinõudele riisumiste arv vabrikus on suur. Parteioorganisatsioonis ei ole analüüsitud vabrikus vara riisumiste vastu võitlemisel esinevaid ning riisumist soodustavaid faktoreid kogumis, et koordineerida ning konkreetset suunata rahvamaleva, rahvakontrolli kaastöögruppide, seltsimeheliku kohtu jne. tööd.

b) Seltsimeheliku kohtu osast võitluses pisiriisumiste vastu

Kuna valdava enamiku asju suunab vabriku administratsioon lahendamiseks seltsimehelikule kohtule, oleneb seltsimeheliku kohtu tööst, milline hinnang antakse pisiriisumistele kollektiivi poolt ning kas võitlus pisiriisumiste ja riisumistega on edukas või mitte.

Kondiitritoodete vabrikus "Kalev" töötab 21-liikmeline seltsimehelik kohus. 1969.a. arutati seal 148 asja 158 isiku suhtes. Neist 129 isikut olid toime pannud vabriku toodangu pisiriisumise.

Pisiriisumise asjades pidasid süüdlasi 112 juhul kinni välivalveteenistuse töötajad, 17 juhul aga algatasid asja Tallinna Keskrajooni siseasjade osakonna või SORVV-i osakonna töötajad või administratsioon. Vabriku seltsimeheliku kohtu enda initsiatiivil ei algatatud ühtegi pisiriisumise asja.

Vastav analüüs näitas, et ajavahemik teo toimepanemise ning materjalide seltsimehelikule kohtule saabumise vahel on lubamatult pikk. Nii saabusid seltsimehelikule kohtule materjalid 7 isiku kohta 5 päeva, 37 isiku kohta 6-10 päeva, 51 isiku kohta 11-15 päeva, 24 isiku kohta 16-20 päeva, 23 isiku kohta 21-30 päeva ja 9 isiku kohta üle 30 päeva möödumise, arvates pisiriisumise toimepanemisest. 7 isiku kohta vastavad andmed puuduvad. Selline venitamine on lubamatu. Teo toimepanemisele suure hilinemisega järgnev asja arutamine kaotab efektiivsuse.

Seltsimehelik kohus on püüdnud kohtule saabunud materjale lahendada tähtaegselt. Nii arutati seltsimeheliku kohtu lahendada antud asjadest 121 tähtajaga kuni 15 päeva ning vaid 20 pikema tähtaja jooksul. Kuna aga suur osa seltsimehelikule kohtule saabunud avaldustest lahendati saabumise- või saabumisele järgneval päeval, on ilmne, et nii lühikese aja kestel ei ole seltsimehelikul kohtul võimalik asjade arutamist küllaldase põhjalikkusega ette valmistada, kollektiivile teatada istungi ajast ja kohast ning kollektiivi liikmeil planeerida aega seltsimeheliku kohtu istungist osavõtmiseks. Nähtavasti sellest ongi tingitud töötajate kurtniised, et asju arutatakse seltsimehelikus kohtus pea-aegu kollektiivi teadmata ja osavõtuta.

Samale puudusele seltsimeheliku kohtu töös on tähelepanu juhitud vabriku parteiorganisatsiooni ja parteibüroo koosolekutel. Korduvalt on rõhutatud, et vabriku seltsimehelik kohus (esimees sm. Listra) ei loo pisiriisujate ja joodikute ümber hukkamõistvat õhkkonda ega avalda konkreetsete õiguserikkujate karistamisega küllaldaselt kasvatuslikku mõju kollektiivile, seltsimeheliku kohtu istungid aga toimuvad ette valmistamata ja asjade arutamine pole operatiivne.

Veelgi üksikasjalikum hinnang vabriku seltsimeheliku kohtu tööle anti parteiorganisatsiooni 1969.a. 27.nov. koosolekul, kus märgiti, et "seltsimehelik kohus karistab kaunis rängalt, kuid olukord tegelikult ei parane. Kasvatuslikku mõju need istungid ei avalda. Põhjus on selles, et seltsimeheliku kohtu istungid peetakse peaaegu kinniste uste taga, kollektiivi osavõttu ei ole. Hukkamõistvat õhkkonda pisiriisujate suhtes ei looda. Harilikult kaastöötajad ei teagi, millal kohus on..."

Nendele puudustele juhiti seltsimeheliku kohtu tähelepanu ka Tallinna Linna TSN TK Siseasjade Valitsuse SORVV-i osakonna 1970.a. jaanuari kirjas, milles öeldakse, et "vaatamata pisiriisujate asjade arutamisele seltsimehelikus kohtus, ei vähene pisiriisujate arv. Üheks põhjuseks on see, et seltsimeheliku kohtu istungid toimuvad formaalselt ja kohus toimub tavaliselt vaid kohtu koosseisu ja pisiriisuja osavõtul..."

Seltsimeheliku kohtu formaalset suhtumist võitlusesse sotsialistliku vara riisumiste ja pisiriisumiste vastu võib järeldada ka faktist, et seltsimeheliku kohtu enda initsiatiivil ei ole algatatud ühtegi pisiriisumise asja ning et seltsimehelik kohus ei ole saatnud kordagi materjale uurimisorganitele süüdlaste suhtes kriminaalasja algatamiseks, leides, et tegemist on isikutega, kelle suhtes ühiskondliku mõjutamise vahendi kohaldamine on küllaldane.

Näiteks oli kodanik L. riigivara riisumiste eest kolmel korral varem karistatud kokku 15-aastase vabadusekaotusega. Sellele vaatamata pani ta toime pisiriisumisi. Tema ümberkasvatamist peeti aga võimalikuks ühiskondliku mõjutamise vahendite abil ning pisiriisumise eest karistas seltsimehelik kohus teda 1968.a. 16. oktoobril hoiatusega ning järjekordse pisiriisumise eest 1969.a. 24. aprillil 25. rbl. suuruse rahatrahviga. Alles kolmanda pisiriisumise eest 1969.a. 5. septembril võeti L. miilitsaorganite initsiatiivil kriminaalvastutusele.

Seltsimeheliku kohtu ebaõiget hoiakut võib järeldada ka faktist, et töö juures mitmeid päevi alkoholi tarvitanud 5 isikut transporditsehhist, kelledest üks end selles ka süüdi tunnistas, mõisteti õigeks. Seltsimeheliku kohtu esimehel ja tsehhi juhatajal oli tekkinud nimetatud 5 isiku töödistsipliini rikkumise asja lahendamisel konflikt.

Seltsimeheliku kohtu poolt lahendatud 118 asjast piirdui 3 juhul pisiriisumise fakti arutamisega, 16 pisiriisujat karistati seltsimeheliku hoiatusega ning 3 ühiskondliku lautusega. Rahatrahviga karistas seltsimehelik kohus 96 pisiriisujat, neist kuni 15 rbl. suuruse rahatrahviga 64 isikut, 20 kuni 40 rbl. suuruse rahatrahviga aga 33 isikut.

Karistamine seltsimeheliku hoiatuse, ühiskondliku lai-

tuse või ranatrahviga kuni 15 rbl., seda enam aga piirdumine asja arutamiseiga seltsimehelikus kohtus (seltsimehelikus kohtus arutatud asju, kus sellega asi lõppeski, oli 75 %, pisiriisumise asju aga koguni 82 %), võib olla efektiivne vaid siis, kui kollektiivis ning pisiriisujate lähikondsete (perefond, sõbrad, lähemad töökaaslased jne.) hulgas mõistetakse sotsialistliku vara riisumised teravalt hukka.

Seltsimeheliku kohtu praktika tervikuna on mõistetav vaid kui vabriku töötajate seas levinud hoiaku peegeldus.

c) "Kalevi" rahvakontrolli gruppide ja postide töös esinevatest puudustest

Rahvakontrolli grupe on "Kalevis" 5, kokku 65 liikmega, rahvakontrolli poste 18, kokku 96 liikmega.

Vaatamata rahvakontrolli kaastöögruppide ja postide ning nende tegevusest osavõtivate isikute arvukusele, ei ole nad sotsialistliku vara kaitseks nimetamisväärsed ära teinud. Tõsi, sotsialistliku vara kaitse on võetud tööplaanidesse ühe peamise ülesandena, ometi pole grupi liikmetele konkreetseid ülesandeid antud. Pealegi puudub sellekohane dokumentatsioon. Üeldust tingituna pole võimalik kontrollida, kas töötajad on nimetatud grupe ja poste riisumistest ja pisivargustest informeerinud, kas grupid ja postid on avastanud ja kinni pidanud riisumistega tegelevaid isikuid ning kas nad on töötajate kollektiivile oma tööst aru andnud.

Ainsaks konkreetseks ettevõtmiseks sotsialistliku vara kaitse alal oli 1969.a. ladude kontrollimine ning sellele järgnenud ettepanek vabriku direktorile ühe laohoidja asendamiseks teise töötajaga. Selle ettepaneku administratsioon täitis. Ülalnimetatuga piirdus vabriku rahvakontrolli organite tegevus sotsialistliku vara kaitsel "Kalevis" 1969.a.

d) Mõningaid puudusi vabriku rahvamaleva töös

Rahvamalevasse kuulub "Kalevis" 106 töötajat, keda juhib rahvamaleva staap.

1969.a. jooksul oli iga malevlane avaliku korra kaitsmisel valves keskmiselt 30 tundi. Rahvamaleva staabi and-

mete kohaselt pidasid malevlased 1969.a. kinni 47 pisiriisujat.

Vabriku väravas on miilita valveteenistuse töötajad. Nemad vormistavad materjalid värava läbimisel kinnipeetute kohta. Rahvamaleva dokumentatsioon ülevaadet kinnipeetud isikute ja kinnipidamise asjaolude kohta ei anna. Sellepärast on raske kindlaks määrata rahvamalevlaste initsiatiivi ja osa riisujate ja pisivaraste tabamisel.

Näiteks on rahvamaleva staabiülemal 1969.a. 5. novembri kirjas direktorile märgitud puuduste kõrval valveteenistuse valvurite töös ka riisutud toodanguga 4 isiku kinnipidamine rahvamalevlaste poolt. Samad isikud on aga samal päeval näidatud kinnipeetuna ka valveteenistuse töötajate koostatud aktides.

Rahvamalev töötab kvartaliplaanide alusel. Kuna plaanilised kontrollreidid riigi vara riisujate tabamiseks ja selle säilimise kindlustamiseks toimuvad igal kuul kindlatel (10., 14., 17., 24. või 25.) kuupäevadel, on nimetatud reidid tõenäoliselt teada kõigile töötajatele ning nendel päevadel kas hoidutakse vabriku toodangu riisumisest või kasutatakse selleks mooduseid, mis kontrollimisel vabriku väravas või territooriumil pole avastatavad. Et see nii on, võib järeldada asjaolust, et graafikukohastel päevadel ei ole rahvamalevlased ega ka valveteenistuse töötajad kinni pidanud rohkem kui 2 isikut. Nendel päevadel ei ole ka vabriku territooriumilt kunagi leitud vabrikust riisutud toodangut, mida teistel päevadel 1969.a. kestel on kokku olnud üle 88 kg.

e) Komsomoliorganisatsiooni osast võitluses sotsialistliku vara riisumiste vastu

Komsomoliorganisatsiooni kuulub "Kalevis" 164 noort, keda juhib 12-liikmeline vabriku komsomolikomitee eesotsas sekretäri ja tema kahe asetäitjaga.

Komsomoliorganisatsioon on organiseerinud vabrikus mitmesuguseid üritusi peamiselt noorte vaba aja huvitavaks veetmiseks. On toimunud mitmed "Gloobuse" õhtud, suusamatkad, matkajate kokkutulek, noorte suvepäevad jms. Töötajate kasvatamisel sotsialistlikku varasse õige suhtumise vaimus ei ole aga komsomoliorganisatsiooni osa küllal-

dane. Noored võtavad sotsialistliku vara kaitsest vähe osa. Küllaldaseks ei saa pidada ka kommunistlike noorte osavõttu rahvamaleva ja rahvakontrolli kaastöögruppide tööst. Nii võtavad rahvamaleva tööst osa vaid 20 ja rahvakontrolli kaastöögruppide tööst 4 kommunistlikku noort.

Vabriku komsomoliorganisatsioonis on noorte osavõttu sotsialistliku vara kaitsmisest arutatud vaid ühel korral, mil otsustati Lasnamäel asuvad laod võtta komsomoli šefluse alla.

Kuidas on noored osa võtnud võitlusest riigivara riisumiste vastu vabrikus, milliseid ettepanekuid on tehtud olukorra parandamiseks, kas kommunistlikud noored on vabrikus toime pannud sotsialistliku vara riisumisi või mida on ette võetud noortes õige suhtumise kasvatamiseks sotsialistlikku varasse, milliseid tulemusi on andnud kommunistlike noorte šeflus Lasnamäe ladude üle jne., kõigele sellele ei osanud vastata komsomoli sekretär ega selles küsimuses saanud selgust ka organisatsiooni dokumentatsioonist.

Komsomoliorganisatsioonis pole kordagi arutatud riisumiste toimepanemist soodustavaid asjaolusid ega püütud leida omapoolseid abinõusid vabriku toodangu ja materjalide riisumiste ärahoidmiseks.

f) Vabriku ametiühingu osast sotsialistliku vara kaitsel

"Kalevi" ~~ametiühingu~~ vabriku- ja tsehhikomiteed suhtuvad tõsiselt sotsialistliku vara kaitse küsimustesse. Ametiühingukomiteede initsiatiivil on miilitsa- ja prokuratuuritöötajad pidanud vabrikus 7 loengut sotsialistliku vara kaitse teemadel. Komiteed arutavad neile teatavaks saanud riisumise fakte, uurimisorganitelt saabunud informatsiooni, kuulavad ära tsehhi juhatajate ettekandeid ning kavandavad konkreetseid abinõusid riisumiste vastu võitlemiseks. Üksnes kompekitsehhi ametiühingukomitees arutati 1969.a. 10 korral sotsialistliku vara kaitse küsimusi ning püüti leida võimalusi kontrolli tugevdamiseks tsehhis ning riietusruumides.

III. Pisivarguste vastu peetavas võitluses esinevatest negatiivsetest faktoritest

Kondiitritoodete vabrikus "Kalev" kogutud materjalidest nähtub, et vabrikus ei ole loodud riigivara pisivarguste ja riisumiste ümber hukkamõistvat õhkkonda. Pisivargused ning riisumised on vabriku töötajate hulgas sagedased ning kaugeltki kõiki nendest ei avastata.

Riigivara pisiriisujate ja riisujate ümber hukkamõistva õhkkonna loomist ning nimetatud võitluse efektiivsust takistavad mitmesugused asjaolud. Nende seas on esiplaanil puudused kasvatustöös ning vajakajäämised võitluses sotsialistliku vara riisumiste vastu.

1. Puudused kasvatustöös:

a) "Kalevis" on tööjõu voolavus suur (1969.a. lahkus vabrikust 709 ja võeti tööle 780 isikut). Seda asjaolu pole kasvatustöös küllaldaselt määral arvestatud ning peamine - kasvatustööd pole nendele tingimustele püütud kohandada.

b) Käesoleva ajani ei ole püütud tundma õppida vabriku kollektiivi õigusteadvuse taset ega välja töötatud töötajate kasvatustöö plaani, mis vastaks vabriku ja selle kollektiivi eripärale. Ka ei ole välja selgitatud võimalusi väikeste gruppide mõju kasutamiseks tööjõu voolavuse vähendamisel, töötajate liitmisel kollektiiviga ning pisivarguste ärahoidmisel.

c) Tulenevalt puudustest rahvamaleva ja rahvakontrolli organite komplekteerimisel ja kasvatamisel käituvad nende tööst osavõtvad isikud rahvamalevlastena või rahvakontrolli organi liikmetena vaid graafikujärgsete reidide ajal. Seda võib järeldada asjaolust, et 1969.a. pole need isikud väljaspool nimetatud graafikujärgset aega avastanud ühtegi pisivarguse või riisumise fakti.

2. Puudused sotsialistliku vara riisumiste vastases võitluses

a) Vabriku administratsioon ja ühiskondlikud organisatsioonid ei ole suutnud kujundada vabrikus pisivarguste ja riisumiste ümber hukkamõistvat õhkkonda. Niisuguse ühiskondliku arvamuse kujundamist takistab administratsiooni ja seltsimeheliku kohtu poolt pisiriisujate, tööluusijate ja alkohoolseid jooke töö juures tarvitanute käitumise arutamine ilma kollektiivi laialdase osavõtuta ning nendele isikutele suhteliselt kergete karistuste määramine (noomitus, seltsimehelik hoiatus või rahatrahv kuni 15 rbl.).

Kollektiivis on kujunenud arvamus, et riigi vara pisivargustes ja riisumistes süüdlaste suhtes kohaldatakse kergeid karistusi, et valdavas osas vabastatakse need isikud kriminaalvastutusest ja piirdatakse distsiplinaarse või ühiskondliku mõjutamise vahenditega. Pealegi on pika ajavahemiku kestel, arvates teo toimepanemisest kuni asja arutamiseni, võimalik vabrikust töölt lahkumisega (kas alati või ajutiselt) hoiduda üldse asja arutamisest ja karistusest pisivarguse eest.

Väärale hoiakule sotsialistlikku varasse orienteerib töötajaid samuti seadusandluse ja kohtupraktika rangem suhtumine kodaniku isikliku vara vargustesse. Laialdaselt on levinud isegi arvamus, et riigi vara esmakordse pisivarguse eest ei võeta kriminaalvastutusele üldse.

Seltsimeheliku kohtu, rahvamaleva ja rahvakontrolli organite kasutegur sotsialistliku vara kaitsel ja ühiskondliku arvamuse kujundamisel riigi vara riisumiste vastu on seni olnud väike. Mõnedel juhtudel (näiteks rahvamaleva töö graafiku koostamisel sotsialistliku vara kaitseks korraldatavate kontrollreidide kohta iga kuu kindlatel päevadel) kaotavad nende ettevõtmise organisatsiooniliste puuduste tõttu üldse mõtte.

Hukkamõistvat suhtumist pisivarguste toimepanemisse ei saa kujuneda, kui tunduv osa pisiriisumisi jääb avastamata valvurite ning ühiskondlike organisatsioonide töös sotsialistliku vara kaitsel esinevate puuduste, peamiselt aga töötajate endi ükskõiksuse tõttu. See ükskõiksus on ilmne.

tingimustes, kus tootmistsehhides töötatakse koos ühistes ruumides, töö lõpeb üheaegselt ning kõigil on ühised riietusruumid, seejuures aga kõigist kinnipeetulist 89 % oli riisutu peitnud pesu või riiete alla või taskusse, kandes kotti, pidi pisiriisumine või riisutu peitmine olema teada süüdlase paljudel töökaaslastele. Ometi ei takistanud viimased seda.

Üksnes sügavamalttundma õppides "Kalevis" toimepandavaid sotsialistliku vara pisivargusi ja riisumisi soodustavaid ja takistavaid asjaolusid, kõrvaldades senises töös ilmnunud puudused ning töötades välja administratsiooni ja ühiskondlike organisatsioonide ühise tegevuskava, on võimalik oluliselt vähendada vabrikus pisivarguste ja riisumiste arvu.